

Ważne cytaty

- *Bo nie tematy są oryginalne, ale sposoby ich ujęcia.*

M. Korolko, Sztuka retoryki. Przewodnik encyklopedyczny. Warszawa 1990.

- *Dopiero precyzyjna teza stanowi prawdziwy początek, prawdziwy punkty wyjścia. Teza bowiem porządkuje materiał, sprawia, że temat zostaje nie tylko ograniczony (zawężony), ale i ukierunkowany. [...] W tezie zawarta jest wizja całości, ukazane są aspekty zagadnienia, które wykorzysta się w pracy.*

J. Maćkiewicz, Jak pisać teksty naukowe, Gdańsk 1999.

Pierwsza matura

- 1812 rok
- Wydane na terenie Księstwa Warszawskiego *Wewnętrzne urządzenie szkół departamentowych* – zapisy dotyczące wprowadzania egzaminu dojrzałości
- Nowelizacja dokumentu w 1820 roku – język polski znalazł się wśród najważniejszych przedmiotów maturalnych, był zdawany zarówno pisemnie, jak i ustnie
- J. Kaniewski, *Koncepcja egzaminu maturalnego a kształcenie polonistyczne. Konstrukcja tematów i kryteria oceniania prac pisemnych na tzw. Nowej Maturze*, Poznań 2007.

Rozprawka – forma , którą powinien umieć napisać każdy maturzysta

- „Rozumowana” forma wypowiedzi.
- Obecność tezy, argumentów i wniosków.
- Aspekt znaczeniowy i strukturalny.
- **Rozważ** = dobrze się zastanów.
- **Uzasadnij** = poprzyj dowodami, wykaż słuszność, prawdziwość czegoś.
- **Wymogi gatunkowe rozprawki**: warstwa merytoryczna, kompozycja i spójność wypowiedzi, poprawność gramatyczna, leksykalna i zapisu.

Cechy rozprawki problemowej

- **Zadanie ucznia:** wskazanie możliwych rozwiązań problemu, opowiedzenie się za którąś racją, dogłębne uzasadnienie.
- **Nadrzędny cel:** przekonanie odbiorcy do swoich racji.
- **Treść:** argumentacja, uzasadnienie wybranego stanowiska z wykorzystaniem tekstów kultury.
- **Kompozycja:** zamknięta, na koniec tekstu potwierdzenie tezy lub udowodnienie/obalenie hipotezy.
- **Spójność:** linearność, logiczność, ciągłość tematyczna, jasny porządek myśli, zabiegi na poziomie składni.
- **Styl:** neutralny, obiektywny, bez ekspresywizmów, potocyzmów, poetyzmów, precyzja wystąpienia.

Wzorzec rozprawki jako gatunku argumentacyjnego – I

- **Funkcja komunikacyjna:** perswazyjna (przekonanie odbiorcy).
- **Przedmiot wypowiedzi:** tekst w poleceniu i inne teksty kultury.
- **Segmenty argumentacyjnego rozwinięcia tematu:** problem – interpretacja problemu – teza/hipoteza – uzasadnienie (argumenty + przykłady) – wnioski.
- **Teza/hipoteza:** sformułowanie swojego stanowiska wobec problemu (teza/hipoteza zawierająca propozycje rozwiązania problemu).

Wzorzec rozprawki jako gatunku argumentacyjnego – II

- **Uzasadnienie:** argumentacja i przykłady z tekstu podanego w zadaniu oraz inne teksty, wskazane przez piszącego.
- **Wnioski:** potwierdzenie rozwiązania problemu/stwierdzenie niemożności jego rozwiązania.
- **Punkt widzenia:** badacz prezentuje własny (subiektywny) punkt widzenia w sposób rzeczowy i logiczny (racjonalne argumenty).
- **Kompozycja:** odzwierciedla tok myślenia (rozumowania) i dowodzenia.

Wzorzec rozprawki jako gatunku argumentacyjnego – III

- **Styl i język:** rzeczowy, neutralny, zobiektywizowany, rejestr oficjalny, odmiana ogólna języka, słownictwo specjalistyczne, terminologia, metatekst uwydatniający tok i porządek myślenia rozumowania, środki modalne ukazujące postawę piszącego, składnia intelektualna (zdania podrzędnie złożone przyczynowe, warunkowe, celu, przyzwolenia, zdania złożone współrzędnie wynikowe, cytaty, mowa zależna).

Wybrane tematy rozprawek 2005–2014

- Czy szczególne okoliczności mogą usprawiedliwić postępowanie sprzeczne z podstawowymi zasadami etyki? Rozważ problem i uzasadnij swoje zdanie, odwołując się do fragmentu „Innego świata” i do innych tekstów kultury. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów.
- Samotność – szansa czy ograniczenie?
- Czy w miłości lepiej słuchać głosu rozsądku, czy też oddać się namiętności?
- Praca – pasja czy obowiązek?
- Czym może być dla człowieka podróżowanie?
- Tęsknota – siła niszcząca czy budująca ludzkie życie?

Materiał literacki – 2005/2018

- 2005/2014
- *Potop; Wesele; Gloria victis; Lalka; Przedwiośnie; Granica; Zdążyć przed Panem Bogiem; III część Dziadów; Pan Tadeusz; Chłopi; Tango; Makbet.*
- 2015–2018
- *Lalka; Dziady cz. 4; Ziemia, planeta ludzi.*

Problemy do analizy/interpretacji – 2005/2014

- Poglądy bohaterów na temat Polski i Polaków.
- Rola autorytetów.
- Postawy życiowe.
- Świat marzeń, sen.
- Obrazy przeszłości, rola pamięci.
- Porównania postaci (np. Zosi i Telimeny, Justyny i Elżbiety, matki *Granica – Przedwiośnie*).
- Godne życie w czasach zagłady.
- Relacje z córkami, modele rodziny.
- Problem starości.
- Tragizm postaci.

Kompetencje konieczne przy rozprawkach

- Krytyczne myślenie (analiza, problem, rozważanie, własne zdanie, argumenty).
- Porządkowanie przebiegu rozważań (kolejność oraz miejsce argumentów, dobór przykładów).
- Posługiwanie się specyficznymi środkami stylowymi i językowymi (modalność – postawa piszącego).
- Kompetencje argumentacyjne + gramatyczno-leksykalne + komunikacyjne + kulturowe.
- T. Rittel, *Dyskurs w przestrzeni edukacyjnej*, Kraków 2018.

Rozprawka to...

- ...dłuższa wypowiedź pisemna na zadany temat, odwzorowująca rozumowanie ucznia. Celem rozprawki jest udowodnienie postawionej we wstępie tezy, sprawdzenie wysuniętej na początku hipotezy lub opowiedzenie się za jedną z podanych do wyboru tez. [...] ma kompozycję zamkniętą, ściśle uporządkowaną, i niedopuszczającą dygresji. Można wyróżnić rozprawki przedstawiające (w których zbiera się i porządkuje różnego typu fakty oraz wyciąga wnioski z tego uporządkowania) i oceniająco-argumentacyjne (w których wykazuje się prawdę lub nieprawdę jakiegoś sądu).

Rozprawka...

- ...składa się ze **wstępu**, w którym sygnalizuje się problem, z **rozwiązania** (części głównej), w którym podawane są logicznie powiązane ze sobą fakty lub argumenty oraz **podsumowania**, w którym wskazuje się rozwiązania analizowanego problemu wynikające z głównej części. **Styl** rozprawki powinien być **zobiektywizowany**, zbliżony do naukowego.
- J. Bartmiński, *Tekstologia (lingwistyka tekstu)*, w: *Wiedza o języku polskim w zreformowanej szkole*, red. A. Mikołajczuk, J. Puzyrnia, Warszawa 2004, s. 49.

„Braki” w rozprawkach

- Luźne rozważania, osobiste sądy.
- Mała umiejętność wykorzystania załączonych tekstów.
- Nieumiejętność funkcjonalnego zastosowania wiedzy.
- Brak rzetelnej analizy tekstu.
- Niewystarczająca wiedza o świecie współczesnym i otaczającym.
- Nieumiejętność czytania tekstu ze zrozumieniem.
- Nieumiejętność prezentowania świata przedstawionego.
- Niefunkcjonalna segmentacja tekstu.
- Asocjacyjność, sięganie po stereotypy, pustostowie.

Błędy w rozprawkach

- *Kompozycja tekstu uczniowskiego uwarunkowana jest tekstem – tematem; musi spełniać wyznaczniki gatunkowe*
 - M. Wróblewski, *Uwarunkowania kompozycyjne tekstu udanego*, w: *Tekst – wypowiedź – dyskurs w dydaktyce szkolnej*, red. J. Porayski-Pomsta, J. Podracki. Warszawa 1998 („Studia Pragmalingwistyczne”, t. 2), s. 195–206.
- *Badane wstępy w ogromnej większości nie odpowiadały oczekiwaniom – były słabe merytorycznie i pragmatycznie. Wielu miało jedynie sformułowaną tezę. We wstępach królowały ogólniki, truizmy oraz „bezpieczne” szablony metatekstowe*
 - K. Kaszewski, *Wstęp do rozprawki – oczekiwania a rzeczywistość*, „Kształcenie językowe” 2017, t. 15.

Aspekt strukturalny rozprawek

- Rama tekstu
- Zdania inicjalne
- Sygnały końca

Rama tekstu

- Rama to określenie metaforyczne
- Dzięki wyznaczeniu granic komunikatu, określona zostaje przestrzeń, w której wszystkie zdania służą nadawcy do budowania tekstu w taki sposób, żeby odbiorca mógł uchwycić i zapamiętać wszystkie ważne dla odbioru i zrozumienia tekstu zdania (sygnały o charakterze retorycznym i metatekstowym)
- Nadawca wprowadza kolejne sygnały orientacji
- J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, *Tekstologia*, Warszawa 2009.
- T. Dobrzyńska, *Tekst – całościowy komunikat*, w: *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Lublin 2001.

- Teza – argumenty – wniosek
- Hipoteza – argumenty – wniosek
- Pytanie – rozważanie – odpowiedź
na pytanie (lub zasygnalizowanie
braku możliwości jednoznacznej
odpowiedzi)

Rozpoczynanie prac – zdania inicjalne

- *Wszyscy* przynajmniej raz zastanawialiśmy się, co tak naprawdę decyduje o losie człowieka.
- *Wszystkie utwory*, które stworzył człowiek, oraz wszystko, co można powiedzieć na temat cywilizacji...
- *Każdy człowiek* ma wolną wolę.
- Codziennie *każdy z nas* podejmuje decyzje.
- *Każdy człowiek na świecie* pragnie przeżyć dobrze swoje życie, w szczęściu i dostatku.
- *Każdy w swoim życiu* powinien się kierować własną wolą.

Rozpoczynanie prac – zdania inicjalne – II

- *Człowiek posiada zdolność myślenia oraz umiejętność wyboru.*
- *Ludzie od wieków szcycą się wolną wolą.*
- *Ludzie od niepamiętnych czasów pragną wierzyć, że...*
- *Od wieki wieków...*
- *Człowiek bardzo często stawiany jest przed trudnymi wyborami.*
- *Przez wieki... w każdej epoce... Niemalże od zawsze...*
- *Ludzie od zawsze...*
- *Na przestrzeni epok ludzie różnie podchodzili...*

Rozpoczynanie prac – zdania inicjalne – III

- *W dzisiejszych czasach człowiek ma prawo do wolności.*
- *W obecnym czasie każdy uważa, że...*
- *Człowiek bardzo często stawiany jest...*
- *We współczesnym świecie można często usłyszeć pytanie...*
- *Wiele osób nie raz...*
- *Codziennie każdy z nas podejmuje...*

Rozpoczynanie prac – zdania inicjalne – IV

- *W mojej rozprawce postaram się...*
- *W mojej pracy udowodnię...*
- *W mojej pracy postaram się odpowiedzieć na pytanie...*
- *W mojej rozprawce postaram się jak najdokładniej poruszyć temat...*

Wspieranie rozwoju zawodowego nauczycieli w ramach projektu "Zachodniopomorskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli" w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego "Wzrost i Pracopłodność" na lata 2014-2020. Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Rozpoczynanie prac – zdania inicjalne - V

- *Myślę, że o losie ludzkim decydują przede wszystkim siły od niego niezależne.*
- *Wydawać się może, że to wolna wola decyduje...*
- *Uważam, że większe znaczenie w życiu każdego człowieka pełni...*

Przysłowia i sentencje? Złote myśli uczniowskie

- *Powszechnie znane jest powiedzenie: człowiek jest kowalem własnego losu.*
- *W dzisiejszym świecie utrwaliły się takie powiedzonka, jak...*
- *Nieprawdą jest to, co mówi stare polskie powiedzenie...*

Sygnaty końca

- Powyższe przykłady potwierdzają założenie, że...
- W powyższych przykładach potwierdzona zostaje teza, że...
- Podsumowując, widzimy, że...
- Uważam, że...
- Z podanych przykładów wynika, że...
- Zarówno we fragmencie, jak i w całym utworze dostrzegamy, że...
- Przedstawione argumenty potwierdzają, że...
- Na podstawie przedstawionych argumentów mogę stwierdzić, że...

Czynności ucznia – czasowniki operacyjne

- *Omów, porównaj, przedstaw w kontekście całej powieści, analizując, zwróć uwagę, scharakteryzuj, wyjaśnij, zwróć uwagę na..., punktem wyjścia swoich rozważań uczyn, wykorzystaj wiedzę o..., określ*
- **Komponent tematyczny + czasowniki operacyjne**
- **Teza (stwierdzenie lub alternatywa)**

Akapity jako element struktury tekstu

- **Akapit wprowadzający**
- *Ludzie od zawsze snuli rozważania na temat losu, przyszłości. Na przykład w Antyku w tragedii bohatera spotykał tragiczny los. Musiał on dokonywać wyboru tragicznego, pociągającego ze sobą złe konsekwencje. Nasuwa się pytanie: Co przede wszystkim decyduje o ludzkim losie? Analizując fragment „Lalki” oraz odwołując się do innego utworu, postaram się potwierdzić, iż o ludzkim losie decydują przede wszystkim siły od niego niezależne.*

Akapit rozwijający

- Ukazany fragment „Lalki” skłania nas do refleksji na temat ludzkiego losu.
- W całym utworze Prusa spotykamy się z pytaniem, co decyduje o ludzkim losie.
- Na pytanie, co przede wszystkim decyduje o ludzkim losie, odpowiada literatura wojenna.
- **Pierwszym argumentem... Kolejnym... Ostatnim argumentem** udowadniającym słuszność tezy napisanej na początku tej pracy, jest los Jezusa Chrystusa.
- **Zacznę od... Następnie pragnę odwołać się do...**

Aspekt poznawczy rozprawek

- Tematyka i sposób jej prezentacji, zaproponowane punkty widzenia, przyjęta perspektywa oglądu i aksjologia.
- Wartościowanie, np. w zakończeniach:
- *Powinniśmy szukać tych jasnych stron naszego położenia i wyciągać z tego korzyści.*
- *Trzeba żyć, tak jak chcemy, jednak musimy być przygotowani na wiele losowych przypadków.*
- *Jednak pamiętajmy, że każdemu z nas odpowiednią ścieżkę wybrał Bóg, ponieważ jest naszym stwórcą.*

Aspekt pragmatyczny rozprawek

- Kategoria nadawcy i odbiorcy, relacji między nimi, sytuacja komunikacyjna.
- Odtworzenie obrazu nadawcy i odbiorcy wpisanych w tekst, relacji nadawczo-odbiorczych, potencjału illokucyjnego, czyli intencji i sposobu ich uporządkowania (informacje wnoszone przez sytuacje i wiedzę uczestników).
- Egzaminator nie zna stanu wiedzy i umiejętności piszącego.

Motywacje przystąpienia do rozszerzenia

- *Najłatwiejszy przedmiot, nic nie trzeba umieć, wystarczy napisać, co się myśli o utworach.*
- *Wiedzy właściwie żadnej, tak jak na lekcjach gada się o lekturach, tak na maturze trzeba coś o nich zapisać.*
- *Lubię polski, bo można mówić i pisać, co się chce. Każda interpretacja jest przecież dobra. A jak egzaminator zabierze mi punkty, to się odwołam. Bo na jakiej podstawie ma je zabrać? Każdy może utwór zrozumieć jak chce!*
- *T. Bulska-Leśniak, M. Szymkowska, Współczesny młody człowiek wobec groteski i ironii tekstów literackich. O przyczynach porażek maturzystów na poziomie rozszerzonym z języka polskiego, w: Diagnostowanie umiejętności praktycznych w toku kształcenia i egzaminowania, red. B. Niemierko, M. K. Szmigel, Kraków – Łódź 2017.*

Rodzaje nadawców w rozprawkach

- Sprawozdaje lub opowiada
- Udowadnia
- Rozważa
- Sposób ujawniania się nadawcy sprawozdawcy/narratora staje się świadectwem jego sprawności argumentacyjnej
- **Argumentacje w tekstach:**
- **Explicite** (jasno, wyraźnie, wyrażone wprost, sprecyzowane)
- **Implicite** (niejawne, domniemane, do wywnioskowania z kontekstu)

Wstępy

- Przykłady rozpoczynania prac służą kreowaniu wizerunku nadawcy jako człowieka rozpatrującego wiele możliwych rozwiązań, który nie podejmuje od razu decyzji.
- Konieczność odróżnienia nadawcy rzeczywistego (zdający maturę) od uobecnionego w tekście (rozważającego problem, uzasadniającego swoje zdanie).
- Powołuje się na argumenty, które lepiej zna odbiorca.
- Nadawca ma przekazywać informacje czy przekonywać do swoich sądów?

Nadawca i odbiorca

- Przenikanie się perspektyw nadawczych i ról, w jakie wchodzi nadawca (obraz odbiorcy wyłaniający się z tekstu uczniowskiego).
- Piszący włącza odbiorcę w proces tworzenia tekstu, rozumowania problemu (*sprawdźmy, widzimy, przypomnijmy, możemy zacytować... – pluralis modestiae*).
- Odbiorca może mieć te same wątpliwości.
- Obaj są uczestnikami interakcji komunikacyjnej, ale też konwencjonalne wykorzystanie i przywołanie wcześniejszych doświadczeń.
- Pozorny dialog (nie odpowiedzi, ale zwrócenie uwagi odbiorcy jest celem).

Aspekt językowo-stylistyczny rozprawek

- Struktury i relacje nadawczo-odbiorcze, zastosowane środki językowe.
- **Styl stosowny** – dobór środków językowych, celowych, adekwatnych do gatunku wypowiedzi i sytuacji egzaminacyjnej, tematu, intencji wypowiedzi, odmiany pisanej języka, czyli...
- Wyrazy abstrakcyjne, modalne porządkujące wywód, uwydatniające spójność wypowiedzi, zdania podrzędnie wielokrotnie złożone (skutkowe, przyczynowe, celowe), często zdania pytające, cytaty, unikanie błędów leksykalnych i frazeologicznych, niepotrzebnych metafor i kolokwializmów, bez egzaltacji, skrótów myślowych.

Słownictwo determinowane przez temat

- **Figury:** zeugma, inwersja, metafory, antytezy, pytania, frazeologizmy lub przysłowia (*człowiek jest kowalem własnego losu, życie kołem się toczy*).
- Maturzyści nie mają świadomości stosowanych środków, operują szablonami ze szkoły.
- Utarte sformułowania wprowadzane są we wstępach, podsumowaniach akapitów lub w zakończeniu.
- Mają być efektownym wprowadzeniem lub podsumowaniem
- J. Ziomek, *Retoryka opisowa*, Wrocław 2000.

Wypowiedź argumentacyjna. Wnioski ze sprawdzania rozprawek maturalnych – część 2

- **Tekst kultury w funkcji argumentacyjnej**
- **Wywód argumentacyjny – linia argumentacji**

Wspieramy efektywność nauczania. Zmierzamy do podniesienia jakości kształcenia i wspieramy nauczycieli w ich pracy. Wdrażamy innowacyjne metody i narzędzia. Wspieramy rozwój zawodowy nauczycieli. Wspieramy rozwój szkoły. Wspieramy rozwój regionu. Wspieramy rozwój państwa.

Cechy wypowiedzi argumentacyjnej

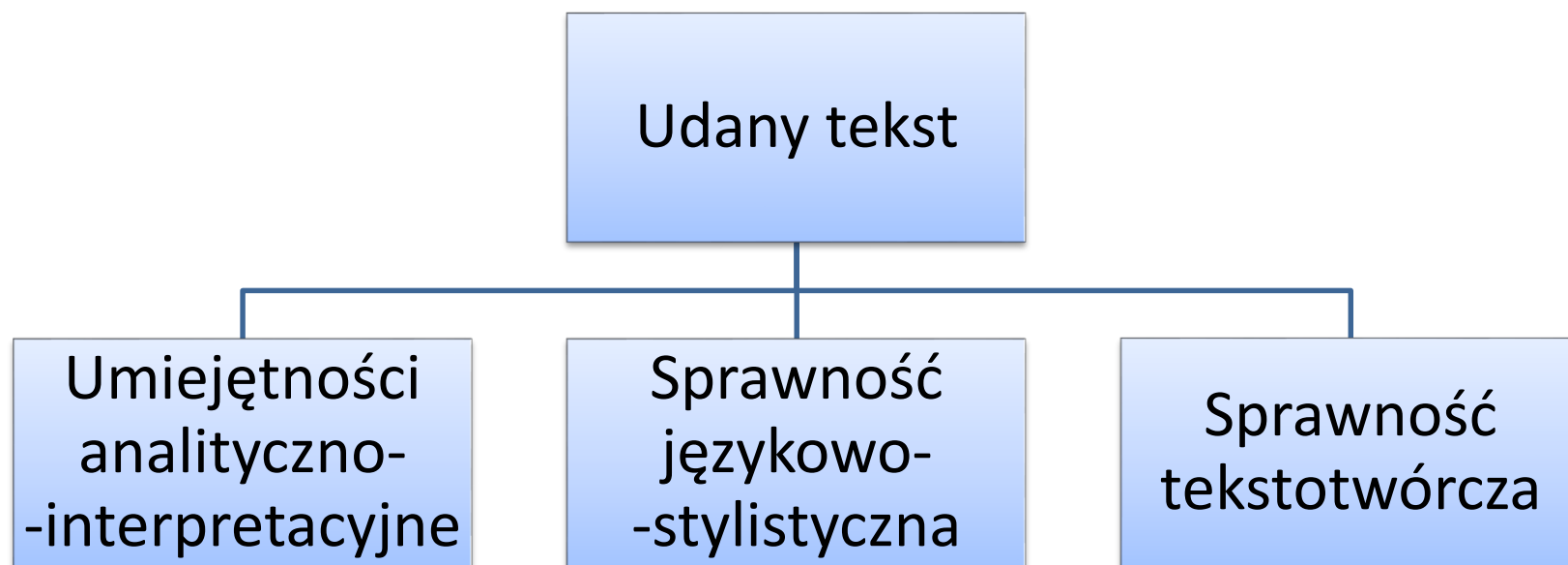
- zawiera **stanowisko autora pracy** wobec problemu określonego w temacie wypowiedzi
- stanowisko jest poparte **logicznymi, merytorycznymi argumentami**
- argumenty są **poparte właściwymi przykładami**
- wywód argumentacyjny jest **uporządkowany według przyjętego przez autora pracy kryterium** (np. argumenty są przedstawione od najbardziej do najmniej ważnego albo są zapisane w porządku argument – kontrargument)
- wypowiedź jest spójna i logicznie uporządkowana
- styl wypowiedzi jest jednolity, **słownictwo stosowne wobec tematu**, zróżnicowana składnia (brak słownictwa potocznego, zdania złożone i wielokrotnie złożone)

Ćwiczenia na dobry początek

- **Rozpisanie znaczeń:**
- *Wczoraj byłem w szpitalu u mamy mojego kolegi (ile informacji? – na wzór można analizować zdania do wypracowań, np.: Mickiewicz napisał „Pana Tadeusza” w roku..., przebywając..., z powodu...*
- **Notatka syntetyzująca:** pozytywy/negatywy; szanse/zagrożenia.
- **Tezy:** *Podróż – przyjemność czy życiowa konieczność? Czy droga jest jak dom? Czy podróż skazuje na samotność?*

Podstawa udanego tekstu

Wzrost jakości nauczania w szkole zależy od jakości nauczycieli. Zależy od planowania, realizacji, oceny, refleksji i rozwoju. Zależy od planowania, realizacji, oceny, refleksji i rozwoju. Zależy od planowania, realizacji, oceny, refleksji i rozwoju.

Stosunek maturzysty do fragmentu

- Odwołuje się do **wyizolowanych fragmentów** (przypadkowo wybranych) lub do sensu całości.
- **Fragment to pretekst** do wyrażenia własnych myśli.
- Parafrazuje, ilustruje tezę, relacjonuje treść, rozważa w wąskim zakresie (**najrzadziej podchodzą analitycznie**).
- **Streszcza rzadko** – nie mają umiejętności ogólnego spojrzenia na streszczany tekst.
- **Mała świadomość maturalnych kryteriów** – podkreślają prawo do własnego zdania (dlatego ujęcie tendencyjne, a nawet błędne).

Odwołanie do całości

- Najczęstszy sposób odwołania się do całego tekstu to potraktowanie go jako ilustracji przyjętego stanowiska (sformułowanego argumentu lub przykładu) i zrelacjonowanie adekwatnych do niego faktów z lektury (losów bohaterów, ich cech, poszczególnych scen).
- Gdy nadawca jest przekonany do swojego stanowiska, eksponuje to za pomocą wielu metatekstowych sformułowań i operatorów (wykorzystanie instrumentalne tekstu).

Sposoby odwołania do tekstów literackich – innych tekstów, przywołanych z pamięci

Wspieranie efektywności nauczania z wykorzystaniem metod aktywizujących w współpracy z rodzicami dzieci przedszkolnych i klas I-III zgodnie z nową podstawą programową. Od Grośki do Złotówki. Czyni dla przedszkolnych i klas I-III zgodnie z nową podstawą programową. Obserwacje i diagnoza w badaniu postępow edukacyjnych dzieci w wieku przedszkolnym i klas I-III zgodnie z nową podstawą programową. Obserwacje i diagnoza w badaniu postępow edukacyjnych dzieci w wieku przedszkolnym i klas I-III zgodnie z nową podstawą programową. Obserwacje i diagnoza w badaniu postępow edukacyjnych dzieci w wieku przedszkolnym i klas I-III zgodnie z nową podstawą programową.

Schematy rozważania włączonego do tekstu

- 1) Dookreślenie podanej informacji, uściślenie, wyjaśnienie, rozwinięcie wcześniej podanych postulatów.
- 2) Rozważanie powołane, aby dowieść, udowodnić, zilustrować. W tekstach literackich funkcja uogólniająca lub problematyzująca.

Rozważanie maturzystów najbliższe jest udowadnianiu lub ilustrowaniu sądów (pkt 2).

Danuta Ostaszewska, Ewa Sławkowa, *Kontekst rozważania w strukturze tekstu*, w: *Tekst i jego odmiany*, red. T. Dobrzyńska, Warszawa 1996, s. 7.

Podjęcie rozważające a dowodowe

1. Uobecnienie struktur tekstowych, charakterystycznych dla prowadzenia operacji myślowych na temat przyczyn, skutków, warunków czy celu na różnych poziomach organizacji świata przedstawionego dzieła i jego interpretacji, wielostronne i wieloaspektowe ujęcie znaczeń tekstu, podkreślanie wątpliwości, możliwości innych rozwiązań.
2. Tekst staje się jednostronnie interpretowanym materiałem dowodowym, uczeń jest pewny swoich przekonań, co sygnalizuje.

Najważniejsze czynności analityczno-interpretacyjne

- Określenie typu tekstu.
- Rozpoznanie narratora.
- Określenie sytuacji narracyjnej.
- Rozpoznanie typu opowiadania.
- Rozpoznanie mowy zależnej/niezależnej/pozornie zależnej.
- Określenie cech monologu, dialogu, fabuły, akcji, epizodu.
- Analiza sposobu kreacji postaci literackiej (wygląd, działania, postawy, poglądy).
- Analiza cech językowo-stylistycznych tekstu.
- Budowanie kontekstu.

Zdania modus irrealis

- Zdania warunkowe nierzeczywiste, np.:
- *Twierdzą, że gdyby Wokulski był arystokratą, akcja powieści potoczyłaby się zupełnie inaczej...*

Czy Wokulski miałby wpływ na swój los, gdyby był arystokratą? Tzn. że nie jest kowalem własnego losu?

- Interpretacyjne uproszczenia: uczniowie wybierają z dzieła jedynie te elementy, które są adekwatne do przyjętej tezy, ale pomijają te, które odbiegają od przyjętego stanowiska – praca traci na integralności znaczeniowej.

Wykorzystanie schematu = zrealizowanie zadania

- Daje szansę na zrealizowanie schematu kompozycyjnego
- Nieskuteczność argumentacji, jeśli niepoparta wartością rzeczową
- Nie rekompensuje braku wiedzy i znajomości tekstów
- Komunikatywne użycie języka, ale mało skuteczne i nie zawsze poprawne
- **Podjęcie rozważające** – wymaga wiedzy, perspektywy, dobrej znajomości tekstu – **pożądane w rozprawkach maturalnych**

Wnioski?

- Autorzy rozprawek traktujący fragment dzieła literackiego jako pretekst do wyrażenia sądów z nim niezwiązanych lub dokonujący jego parafrazy nie wykazują się zazwyczaj ani zrozumieniem urywka utworu, ani umiejętnością jego funkcjonalnego wykorzystania w rozprawce.
- Natomiast podejścia ilustracyjno-relacjonujące, analityczno-interpretacyjne, dowodowe czy rozważające znajdują **bardzo dobre i bardzo słabe realizacje**, co pokazują także analizowane przykłady.
- **Instrumentalnie wykorzystane dzieło** – autor rozprawki wybiera tylko to, co adekwatne do tezy, pomija to, co odbiega od jego stanowiska.
- Odbiorca traktuje tekst jako zbliżony do naukowego, gdy niewiele elementów oceniających, rzeczowość, brak form pierwszoosobowych, operatory tekstowe i wskaźniki zespolenia (spójność wewnątrzakapitowa), ciąg przyczynowo-skutkowy rozumowania.

Analfabetyzm funkcjonalny

- *Nieradzenie sobie przez wykształconego człowieka z tekstem pisanym. Polega ono na tym, że w tekście załamuje się logika zdań, brak jest jednej linii prowadzenia tematu; zachwiana jest spójność tekstu, zarówno w sferze kohezji, czyli spójności gramatycznej, jak i koherencji; zupełnie zachwiana zostaje logika uzasadniania, zaś myśl nabiera spójności jedynie wówczas, gdy włączymy w jej interpretację naszą potoczną wiedzę i znajomości okoliczności, w jakich tekst powstał. Cały zatem łańcuch przyczynowo-skutkowy zostaje pominięty i tekst pozostaje w zgodzie ze spójnością pozapiśmienną, wynikającą z sytuacji.*
- **Jacek Warchała, Aldona Skudrzyk, *Kultura piśmienności młodego pokolenia*, Katowice 2010, s. 178–180.**

W polskiej dydaktyce...

- **Celem nauki jest głównie interpretacja literatury i opanowanie wiadomości z historii literatury.** Jest nią doskonalenie sztuki samoprezentacji, przy czym istotny element oceny stanowi tu nie tylko kreatywność ujęcia tematu, ale także jego „wyczerpanie”. To ostatnie kryterium wyraźnie wskazuje, że tekst powinien być przede wszystkim świadectwem wiedzy, znajomości zagadnienia, a nie dowodem na opanowanie określonych konwencji kompozycyjnych.
- **Anna Duszak, Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa, Warszawa 1998, s. 319.**

Do zapamiętania

- Praca egzaminacyjna ma swoje uwarunkowania sytuacyjne, **jest tekstem pierwszej redakcji**. Na pracę nad tekstem potrzebny jest czas.
- Duży stopień schematyzacji ujawnia się na różnych poziomach organizacji tekstu.
- **Autorzy znają schemat maturalny, ale nie mają go czym wypełnić**, brak inwencji, brak też świadomości, że w cechy gatunkowe wypowiedzi wpisane są właściwe jej strategie nadawczo-odbiorcze.
- **Nauczyciel ma obowiązek przygotowania ucznia do egzaminu** – dobrze zdany egzamin to miara sukcesu edukacyjnego ucznia, rodziców i szkoły.
- Podmiotowość ucznia (temat egzaminacyjny: rozważ, oceń, przedstaw) nie znajduje potwierdzenia w kryteriach oceniania – **rozprawka problemowa nie daje możliwości „wykazania się”**.
- Skrócenie listy lektur obowiązkowych miało dać możliwość odpowiedniego zaplanowania procesu edukacyjnego w szkole kończącej się maturą, aby był czas na kształtowanie świadomości i umiejętności tekstotwórczych.

O teksty spoza kanonu

- Nie chodzi o namawianie do rezygnacji z obecności tekstu literackiego na maturze. Rozszerzenie kształcenia umiejętności argumentacyjno-retorycznych o wykorzystanie materiału dowodowego spoza literatury, pozwoliłoby najpierw ukształtować elementarną kompetencję retoryczną. Powinna się ona stać podstawą do wykorzystania poznanych strategii i nabytych umiejętności w argumentacyjnym wykorzystaniu materiału literackiego (zwłaszcza zakres podstawowy – kształtowanie umiejętności skutecznego posługiwania się językiem w codziennych sytuacjach komunikacyjnych).
- B. Udzik, „Rozważ i uzasadnij”. Struktury argumentacyjne w rozprawkach maturalnych (na poziomie podstawowym), Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań 2019, s. 329–330.

Egzamin a praktyka szkolna

- Egzamin nie jest równorzędny z metodyką przedmiotu, [...] a nauczyciel nie może uczyć tylko tego, czego oczekuje się od ucznia na egzaminie i tylko w taki sposób, w jaki egzamin to sprawdza.
- **Przygotowanie do egzaminu ≠ Przygotowanie do życia**
- Nie uczymy pod egzamin – egzamin weryfikuje to, czego nauczyliśmy. Szkoła określa, jaka wiedza jest potrzebna i jakie umiejętności są optymalne.

- Podstawa – *model dla każdego*
- Rozszerzenie – *model dla odważnych i twórczych erudytów*
- A. Mikołajczuk, *Modele gatunkowe tekstu pisanego przez uczniów na egzaminie maturalnym (w kontekście planowanej modernizacji matury z języka polskiego)*, „Poradnik Językowy” 2013, z. 1, s. 46–47.

O nową dydaktykę i mariaż szkoły z uniwersytetem

- *Brakuje ogniwa pośredniego między uniwersytetem a szkołą, tego ogniwa, które wspomagałoby nauczycieli w zakresie metodyki przedmiotowej. Tę funkcję spełniają dziś często szkolenia egzaminatorów, które jakkolwiek ważne, nie zastąpią doradztwa zawodowego i doskonalenia w zakresie metodyki przedmiotu.*
- *B. Udzik, „Rozważ i uzasadnij”. Struktury argumentacyjne w rozprawkach maturalnych (na poziomie podstawowym), Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań 2019, s. 332.*

Przydatna bibliografia

- *Działania na tekście w edukacji szkolnej i uniwersyteckiej*, red. S. Niebrzegowska-Bartmińska, M. Nowosad-Bakalarczyk, T. Piekot, Lublin 2015.
- Kłakówna Z.A., *Język polski. Wykłady z metodyki*, Kraków 2016.
- *Kondycja słowa w edukacji polonistycznej*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Didacticam Litterarum Polonarumet Linguae Polonae Pertinentia” 2013, t. 4 [<http://didactica.up.krakow.pl>]
- J. Kowalikowa, *Od słowa do zdania, od zdania do tekstu – od tekstu do zdania, od zdania do słowa*, w: *Szkolna polonistyka zanurzona w języku*, red. A. Janus-Sitarz, E. Nowak, Kraków 2014.
- A. Mikołajczuk, *Modele gatunkowe tekstu pisanego przez uczniów na egzaminie maturalnym (w kontekście planowanej modernizacji matury z języka polskiego)*, „Poradnik Językowy” 2013, z. 1.
- J. Nocoń, *Gatunki tekstu na pisemnym egzaminie maturalnym od 2015 roku*, w: *Polonistyka dziś – kształcenie dla jutra*, red. K. Biedrzycki i in., t. 3, Kraków 2014.
- *Szkolna polonistyka zanurzona w języku*, red. A. Janus-Sitarz, E. Nowak, Kraków 2014.
- B. Udzik, *„Rozważ i uzasadnij”. Struktury argumentacyjne w rozprawkach maturalnych (na poziomie podstawowym)*, Wydawnictwo „Poznańskie Studia Polonistyczne”, Poznań 2019.

poprawy efektywności nauczania z wykorzystaniem metod aktywizujących w współpracy z rodzicami dzieci przedszkolnych i klas I-III szkoły podstawowej. Szeregię cyfryzacji i wdrażania przedsięwzięć w celu przeciwdziałania skutkom pandemii COVID-19 w szkole. Wdrażanie innowacyjnych rozwiązań w procesie nauczania i wychowania. Wdrażanie innowacyjnych rozwiązań w procesie nauczania i wychowania. Wdrażanie innowacyjnych rozwiązań w procesie nauczania i wychowania.

Dziękuję za uwagę!

dr Anna Kondracka-Zielińska
akondracka-zielinska@zcdn.edu.pl